

НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ ЖИВОПИСУ І ХРАМОВОЇ КУЛЬТУРИ ПРОФ. М.А. СТОРОЖЕНКА В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ (КИЇВ): ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Муляр Л., пошукувач

Львівська національна академія мистецтв

Анотація. Розглянуто сучасний етап живописного іконопису у майстерні монументального живопису і храмової культури під керівництвом професора М.А. Стороженка в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури, у Києві. Значна увага відведена історії розвитку майстерні – висвітлені іконографічні образи та сюжети станкового і монументального малярства, прослідковані художні особливості сакральних творів та відображення історичних мистецьких стилів. Подана хронологія виставкової, практичної діяльності керівника, асистентів та студентів майстерні.

Ключові слова: майстерня монументального живопису і храмової культури під керівництвом професора М.А. Стороженка, вищий навчальний заклад, сакральне мистецтво, художні особливості.

Аннотация. Муляр Л.В. Научно-творческая мастерская живописи и храмовой культуры профессора М.А. Стороженка в Национальной академии изобразительного искусства та архитектуры (Киев): тенденции и перспективы. Рассмотрен современный этап живописной иконописи в мастерской монументальной живописи и храмовой культуры под руководством профессора М.А. Стороженка в Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры. Значительное внимание посвящено истории развития научно-творческой мастерской и программа обучения. Представлена хронология выставочной, практической деятельности руководителя, ассистентов и студентов.

Ключевые слова: мастерская монументальной живописи и храмовой культуры под руководством профессора М.А. Стороженка, сакральное искусство, художественные особенности.

Annotation. Muliar L. Studio of painting and church culture under the direction of Professor M.A. Storozhenko at the National Academy of Fine Arts and Architecture in Kyiv: tendency and perspectives. The current stage of icon painting in the studio of monumental painting and church culture under the direction of Professor M.A. Storozhenko at the National Academy of Fine Arts and Architecture in Kyiv has been examined. Focus attention has been given to the history of the studio development: the icon painting images and the subjects of easel and monumental painting have been covered, the artistic peculiarities of sacred works and the representation of historical artistic styles have been traced. The chronology of exhibition activity of the research supervisor and students has been presented.

Key words: studio of monumental painting and church culture under the direction of Professor M.A. Storozhenko, iconpainting, traditions.

Постановка проблеми. У загальній системі мистецької освіти в Україні помітне місце займає сакральне мистецтво. Адже іконопис, як феномен української духовної культури, сьогодні тісно пов'язаний з українським національним відродженням. У зв'язку з культурним та геополітичними подіями, що випали на долю українського народу в ХХ ст., зародився новий духовний процес: пробудження інтересу до свого власного минулого та збереження національно-історичних традицій із впливом нових ідей.

На початку 90-х рр. ХХ ст. із прийняттям незалежності держави відбуваються глибокі зрушення в народному мистецтві і водночас в церковно-релігійному, які тісно пов'язані з духовним життям народу. Поступово відновлювалися давні традиції релігійного малярства в іконописних школах і майстернях, що сформувалися в державних навчальних закладах та приватних установах. Це спеціалізовані кафедри та відділення сакрального мистецтва, які функціонують при Львівській національній академії мистецтв та Хмельницькій школі іконопису „Нікош”, які мають свої навчальні методи у спрямуванні на різні джерела образотворення. Власне, такі іконописні осередки стають основним джерелом у розвитку духовної та національної культури.

Результати досліджень. У формуванні релігійно-духовного середовища в галузі мистецтва, однієї з провідних іконописних шкіл України, чільне місце належить Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури (у Києві).

Вищий навчальний художній заклад бере свій початок 18 грудня 1917 року, як Українська Академія Мистецтв, що була заснована з ініціативи Д. Антоновича, Г. Павлуцького та М. Біляшевського при підтримці Голови Центральної Ради М. Грушевського [1, 3]. У 1923 році Академія була реорганізована у Київський художній інститут [2, 9-10]. В 1992 році колектив професорів Київського державного художнього інституту повернув закладу статус Академії (яка отримала нову назву – Академія образотворчого мистецтва та архітектури). А згодом у 2004 році їй було надано статус національної.

На початку ХХ століття в Українській академії мистецтв згідно зі статутом було створено індивідуальні майстерні, у яких кожен із запрошених професорів вів свій мистецький напрямок. Так, професор М. Бойчук очолив майстерню релігійного живопису, ікони, фрески та мозаїки, яка пізніше була реорганізована на майстерню монументального живопису. У своїй педагогічній практиці М. Бойчук акцентував на композиції, що організовувала об'ємно – просторове середовище, у якому мистець виступав носієм національних особливостей [3, 147]. Майстерня заклала фундаментальне підґрунтя для подальшого розвитку храмової культури, але при Радянській владі, нажаль, була змушена припинити своє існування.

Наприкінці ХХ століття в стінах Академії відродилися давні традиції сакрального мистецтва, завдяки послідовнику і новатору доброї справи професору М.А. Стороженку, ректору А.В. Чебикіну та Українській Православній Церкві (Київського Патріархату). Так у 1994 року була відкрита майстерня монументального живопису і храмової культури під керівництвом професора Миколи Андрійовича Стороженка [4, 93] який у продовж сорока трьох років викладає в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури, у Києві, і є керівником асистентури-стажування.

У навчально-творчій майстерні живопису і храмової культури студенти поступово засвоюють традиції різних шкіл – Візантії, України-Русі, доби

Високого Відродження, а також епохи українського “козацького” бароко. Професор М.А. Стороженко залучає студентів до нових філософсько-творчих пошуків у поєднанні стильових різновидностей, які взаємозбагачуються у співіснуванні з двома несумісними напрямками: академічним (світським) та сакральним (релігійним) мистецтвом. В майстерні панують фахова і духовна сутності, які взаємопов’язані між собою, і утворюють важливі чинники у становленні особистості мистця. Власне, Українське бароко стало за основу ідейного спрямування у творчості керівника та його послідовників. Адже, барокове мистецтво продовжує ренесансну тему, в якій акцентується на нероздільну єдність людини з природою, життям і соціальним середовищем. Саме тому, живопис бароко розкриває таємниці гармонії кольорової палітри, надає можливість освоїти пластику форм і побудову об’ємно-просторової композиції. Як зазначає автор у статті “Думки під склепінням”, що “Матриця бароко вічна. Змінюється в ньому, в різні епохи, лише часове забарвлення” [5, 66]. Працюючи в різних техніках у стилі українського бароко, професор М.А. Стороженко має за мету навчити майбутніх художників у творах досягнути гармонії, розгадати таємниці народних традицій, наповнити композиції глибоким змістом і духовністю, модернізуючи та інтерпретуючи їх.

Стороженко М.А. – один з провідних майстрів образотворчого мистецтва України. Його твори у галузях монументально-декоративного, станкового живопису та книжкової графіки, які отримали широке визнання в Україні та поза її межами. М.А. Стороженко очолює посаду академіка-секретаря відділення образотворчого мистецтва Академії мистецтв України і професор Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури у Києві. Творчу педагогічну діяльність мистець поєднує з громадською. Учасник вітчизняних та міжнародних виставок. Твори художника зберігаються у державних та приватних збірках України, Росії, Канади, США, ряду країн Європи.

Найбільш відомі роботи у галузі сакрального мистецтва, виконані оригінальною технікою на основі холодної енкаустики у церкві Миколи Притиска в Києві („Трійця”, архангели: „Гавриїл”, „Михаїл”, „Рафаїл”, „Уриїл”; „Св. Миколай Мирлікійський” і „Св. княгиня Ольга” (1998-2000 рр.)), а також твори попередніх років – триптих „Земний хрест”, „Різдва”, „Воскресіння” (1995 р.) та інші [6].

Майстерня монументального живопису і храмової культури під керівництвом професора М.А. Стороженка має вузькофахову спеціалізацію. Методологічні основи майстерні закладені від III – по VI курс і визначаються двома основними лініями: академічно-науковою та копіювально-релігійною програмами. Академічна програма будується на реалістичному світогляді, відкриває образне мистецьке бачення зовнішньої і внутрішньої чуттєво-філософсько-духовної реальності, що передбачає пошук специфіки метафізичних начал з рисунка та живопису у виконанні даного об’єкта.

Предмет композиції розкриває умоглядність творчого пошуку, як у засобі так і у формі, набуваючи при цьому реалізації матеріальної теми.

Копіювально-релігійна програма у свою чергу поділяється на дві гілки: сакральне мистецтво Візантії та Українське бароко. Така програма надзвичайна у передачі засвоєння технологічних та стильових прийомів, вона ознайомлює з різними великими архаїчними школами, які виробили ідею, образ, стиль та канон, і дає можливість переходити від сучасного до минулого, а також до позачасового. Власне ці два концептуальні напрямки паралельно розвиваються ідесь перетинаються між собою, утворюючи таким чином одне ціле, духовно-творчу сутність. Адже, такі дві програми визначають фаховість, набуття студентом професійної культури на протязі навчального процесу, що безпосередньо простежується у дипломних проектах VI курсу.

Першими вихованцями майстерні були: Пилипенко І.Я., Соловей О.В., Козик В.В., Жук І., Іпатьєва Г., Єлісєєва І. та інші [7]. Після успішного захисту дипломної роботи, двох дипломантів Соловєя О.В. та Пилипенка І.Я. було запрошено працювати у новостворену майстерню монументального живопису і храмової культури професора М. Стороженка, де водночас паралельно проходило навчання в асистентурі-стажування. Май-стерня професора Миколи Стороженка потребувала поповнення викладацького складу для розширення і удосконалення програми. Незабаром було запрошено ще двох кандидатів на посаду викладача. Таким чином зорганізувалася команда професійних художників, до складу яких відносилися послідовники і однодумці М. Стороженка, такі як Соловей О.В., Пилипенко І.Я. Недаїборщ В.В. та .Вислободов О.В.

Програма майстерні розроблена на основі вищого навчального закладу IV рівня акредитації – за курсами, завданнями і погодинно. У майстерні працюють викладачі – спеціалісти: О. Соловей (старший викладач) викладає академічний цикл та іконостас на III-му курсі; О. Вислободов – техніку і технологію давньої візантійсько-російсько-української та барокової ікони на III-IV курсах; І. Пилипенко – академічну програму і Українське бароко на IV курсі; В. Недаїборщ – академічне і сакральне мистецтво у формуванні дипломного ескізу на V курсі; професор М. Стороженко – дипломний проект на VI курсі [6].

Протягом третього і четвертого курсів студенти паралельно засвоюють два напрямки: академічно-науковий та копіювально-релігійний. Така програма надає можливість студенту набути наукову базу, збагатити філософські знання для подальшого творчого пошуку у формуванні світської чи сакральної тематики.

Третій курс I-II семестру присвячений іконостасу. Студенти вивчають давні традиції візантійської ікони її історію та іконографію. Засвоюють технологічні прийоми виконання, починаючи від приготування дошки: нанесення левкасу, золочення, приготування фарб та нанесення контур-ного

рисунку, а також ознайомлюються із стильовим візантійсько-російсько-українським іконописанням. Студенти розробляють свій проект і пишуть темперними фарбами. На четвертому – засвоюють стиль Українського бароко, його пластику форм, монументалізм та експресію ліній, що виражають легкість і декоративність твору. Також студенти ознайомлюються з технікою і технологією темперного та олійного живопису, зокрема італійської та фламандської манери виконання, котре будується на тришаровому методі – підмальовок, прописки й лесировка. Одночасно поєднують академічне та сакральне мистецтво у творчості дипломного проекту на ступінь бакалавра.

На п'ятому курсі студенти, набувши науково-творчого досвіду у сфері сакральної чи світської тематики, розробляють дипломний ескіз, працюючи у різних техніках і стилях. На шостому – реалізують свій академічно-творчий філософський задум у дипломних роботах, під керівництвом професора Миколи Андрійовича Стороженка, який звертає особливу увагу на методичні основи навчального процесу. Найважливішою засадою фахового навчання професор вважає досконале опанування усіх способів виконання творчих і фахових завдань. На здобуття вищої кваліфікації дипломанти отримують ступінь магістра.

У майстерні живопису і храмової культури під керівництвом професора М.А. Стороженка діє асистентура-стажування (аспірантура) з трьохрічним курсом навчання, до якої приймаються особи з вищою спеціальною освітою на конкурсній основі. Аспірантура складається із стаціонарної форми навчання чи по контракту. Програма довільна: пишуть постановки, працюють у творчому ключі та виконують практичні заняття на об'єктах. Після трьохрічного творчого стажування аспіранту видається довідка про прослуховування курсу, а також надається методична допомога для працевлаштування у художній навчальній заклад України.

Результатом діяльності майстерні у галузі сакрального мистецтва стали виставки: “Від школи до храму – 1” (1995 р.); “Від школи до храму – 2” (1996 р.); “Собор” (1996 р.); Благодійна виставка “Гіперборей” у лікарні м. Вінниця (1999 р.); Виставка асистентки Г. Іпатьєвої “Третьому тисячоліттю – Україну духовну” – до 137 – го концертного сезону Національної філармонії України, за участю у цій виставці майстерні професора А. Чебикіна та інших (2000 р.) [5, 71].

Дипломні роботи випускників реалізовані на об'єктах. Асистент майстерні В. Козик здійснив розпис темперою церкви Покрова у м. Севастополі (1995 р.). В селі Старопетрівці був створений іконостас асистентами – В. Недайборщ, О. Соловей; і студентами – Н. Цимбалюк, М. Гайовий, О. Гуртова та іншими (1997 р.). Також, під керівництвом професора Миколи Стороженка, студенти (Д. Савченко, С. Герасименко, О. Цугорко, О. Крюков) та асистенти (О. Соловей, В. Недайборщ) розписували церкву Св. Миколи Притиска у Києві (1998-2000 рр.) [5, 71].

Висновок. Творчі здобутки майстерні монументального живопису і храмової культури стали логічним продовженням ідеї барокового стилю в малярстві нової доби, започаткованої професором М.А. Стороженком, впровадженої його школою в реальну художню практику. Їхня діяльність спрямувалася головним чином у русло потреб облаштування храмових інтер'єрів, релігійного та сакрального мистецтва.

Художні позиції, запрограмовані у майстерні, знаходять своє відображення у навчальному процесі, насамперед у рисунку. У творах чітко простежується, що сакральність стосується не тільки того мистецтва, що бере участь у священній літургії, і не тільки, що виконане за канонами барокового стилю, який відроджується у послідовників, але насамперед, залежить від духовної наповненості самих творців, що і визначає міру сакральності у мистецтві. Отже, багаторічний досвід у цій галузі засвідчує, що така практика не втрачає своєї актуальності, оскільки вона містить можливість для подальшого розвитку храмового мистецтва.

Майстерня живопису і храмової культури під керівництвом професора М.А. Стороженка привертає все більше уваги і здобуває загальне визнання не тільки в Україні, а за межами держави, про що свідчить стабільно високий конкурс абітурієнтів.

Сьогодні мистецтво живописно-релігійного твору в стилі Українського бароко та канонічної ікони, завдяки керівнику професору М.А. Стороженку, викладачам-асистентам і студентам, переживає відродження. Одже, наполеглива праця і вміння створити щось надзвичайне змусило мистця та його послідовників відродити давні традиції сакрального мистецтва у майстерні монументального живопису і храмової культури в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури (у Києві). Студенти разом з керівником та викладачами організовують діючі виставки та створюють власні каталоги.

Література:

1. Українська Академія Мистецтв. Історія і сучасність. – К., 1998.
2. Чебикін А. Українська академія мистецтв: традиції, сучасність, перспективи // Українська академія мистецтв. Вип. 1. – К., 1994.
3. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст. (структурування, методологія, художні позиції). – Львів, 2005.
4. Щербак В. Сприяє успіхам Микола Чудотворець (Миколі Стороженку – 70) // Образотворче мистецтво – 1999., № 1-2.
5. Стороженко М.А. Думки під склепінням (Щодо мистецькості сакральних творів) // Образотворче мистецтво – 2001., № 2.
6. З розмови із керівником майстерні живопису і храмової культури професором М. Стороженком.
7. Стороженко М.А. Українська Академія Мистецтв. Майстерня живопису та храмової культури УАМ професора М.А. Стороженка. // Каталог – Від школи до храму., 1995.

Надійшла до редакції 19.03.2008